bin/laws/main.cgi?nreg=642_022 (дата перегляду. – 11.03.2009); ***6.*** Договор о режиме советско-румынской государственной границы, сотрудничестве и взаимопомощи в приграничных вопросах. – М., 1961. – 37с.; ***7.*** Конституція України від 28 червня 1996 року. – К.: Фоліо, 2006. – 158 с.; ***8.*** Бостан С. Вирішення проблеми українсько-румунських взаємин крізь призму визначення статусу о. Зміїний // Європейська та євроатлантична інтеграція і транскордонне співробітництво. – Луцьк: Вежа, 2008. – 342 с.; ***9.*** Бостан С. Українсько-румунські взаємини в контексті розгляду справи „Делімітація морських просторів у Чорному морі (Румунія проти України)" в Міжнародному суді ООН // Соціологія у (пост) сучасності. – Харків, 2008. – 359 с.; ***10.*** Василенко В.: „У дипломатії і міжнародному праві не можна оперувати категоріями "перемог" і "програшів" // Дзеркало Тижня. – 2009. – №4(732). – 7 – 13 лютого; ***11.*** Воротнюк Г. Острів Зміїний – земля заселена // Голос України. – 1996. – 10 лютого; ***12.*** Гакман С. Проблема кордонів в українсько-румунських взаєминах у контексті розширення НАТО та ЄС на Схід // Україна-Румунія-Молдова: Історичні, політичні та культурні аспекти взаємин у контексті сучасних європейських процесів. – Чернівці: Букрек, 2006. – С. 229; ***13.*** Григоришин С. Перспективи розвитку міжрегіональних відносин у контексті "Договору про привілейоване партнерство та співробітництво між Республікою Молдова та Румунією" // Регіони Східної Європи: інтеграційні очікування та конфронтаційні небезпеки. – Чернівці: Букрек, 2000; ***14.*** Доба. – Чернівці. – 2003. – 20 червня. – Ч. 46 (320); ***15.*** Соломонюк Р. Зміїний, програно битву чи війну? // ХайВей. – 2009. – Режим доступу: http://h.ua/story/171492/ (дата перегляду. – 12.05.2009).

Bostan S.

Territorial problems in contact-legal base of Ukraine and Romania

Contract-legal base of the Ukrainian-Romanian relations long enough time and not without difficulties was formed. Many questions at issue remained unresolved, and in mutual relations territorial claims take place, that strongly complicates dialogue. Romania – a member of EU and NATO, Ukraine only tries to enter these organisations, but the general vision of the European future can positively affect a course of mutual relations.

Key words: *contract-legal base, the Ukrainian-Romanian relations, territorial problems, an island Snake, frontier, the Euroatlantic integration, Ukraine, Romania, the International Court of the United Nations.*

УДК: [327:341.222)(47+57)"1991/…"

© **Роман Гарат** *(Коломия)*

ПРОБЛЕМА КОРДОНІВ У СПІВДРУЖНОСТІ НЕЗАЛЕЖНИХ ДЕРЖАВ

У статті проаналізовано проблему кордонів у Співдружності незалежних держав та охарактеризувати основні шляхи її вирішення. Стверджується, що особливого значення набуває питання безпеки нових прикордонних територій кожної із новоутворених держав.

Ключові слова: *Співдружність незалежних держав, кордон,демілітація.*

Розпад Радянського Союзу в 1991 р. ознаменував закінчення біполярної системи, яка базувалася на ідеологічному протистоянні наддержав та призвів до початку принципово нового етапу у міжнародних стосунках. Для цього етапу характерна, у свою чергу, нова ситуація у сфері міжнародної безпеки, у якій на передній план виходять нетрадиційні виклики, такі як регіональні та локальні конфлікти, міжнародний тероризм, наркоторгівля, неконтрольована міграція, погіршення екологічної ситуації та інше.

Одним із серйозних джерел нестабільності на даному етапі став пострадянський простір [8]. Замість однорідного в політичному, ідеологічному, частково економічному та культурному планах великої країни, відгородженої від зовнішнього світу "алізною завісою", виникло одразу 15 нових держав, процес становлення яких продовжується і до наших днів. Наслідки даного процесу, такі як майже повсемісне погіршення соціально-економічної ситуації, недостатня ефективність державної влади, зростання етнонаціональних та етносепаратистських настроїв, етнічні та територіальні конфлікти, активізація екстремістських сил та організованої злочинності створюють серйозні проблеми у сфері забезпечення безпеки не тільки на самому пострадянському просторі, але і далеко за його межами. Виходячи із політичної, економічної та етнокультурної взаємозалежності територій колишнього СРСР названі проблеми досить часто мають транскордонний характер, що, у багатьох випадках, вимагає тісної координації дій всіх зацікавлених сторін.

У таких умовах особливого значення набуває питання безпеки нових прикордонних територій кожної із новоутворених держав. На даний час значна частина таких територій залишається не тільки не оформленими у відповідності зі своїм статусом (який передбачає демаркацію, встановлення прикордонного та митного режиму), але і остаточно не делімітовані. Така ситуація завдає значної шкоди інтересам держави, адміністративних регіонів, які входять до складу цих держав, інших зацікавлених сторін. Реалії нинішнього періоду, пов'язані із завершенням "холодної війни" при підвищенні значення нетрадиційних викликів, а також обмежені ресурсні можливості пострадянських держав настійливо вимагають вироблення нової політики забезпечення безпеки кордонів; політики, яка, з метою забезпечення ефективності, може передбачати не тільки заходи, здійснювані однією державою чи суміжними державами (зокрема, у рамках розвитку прикордонного співробітництва), але і участь інших зацікавлених держав та міжнародних організацій, таких як СНД, ОБСЄ, ЄС та інших, об'єднання зусиль яких, незважаючи на існуючі суперечності, у деяких випадках видається необхідним. Найбільш показовим у цьому плані став приклад Центральної Азії, держави якої зазнають нападів транскордонних екстремістських угрупувань [6]. Враховуючи, що стабільність кордонів та їх здатність служити фільтром по відношенню до транскордонних потоків є важливою умовою як національної, так і регіональної безпеки, запропонована автором проблема має надзвичайну важливість та високу актуальність.

Ключовим для "нового прикордоння" України залишається прозорість рубежів між колишніми радянськими республіками та невизначеність статусу кордонів, адже у попередній період ці кордони розглядалися як формальні розподільні лінії, проведені для зручності адміністративного управління, локальні зміни яких у ряді випадків могли вирішуватися на місцевому рівні, виходячи із господарських потреб. Перетворення цих ліній у важливий атрибут державного суверенітету вимагало чіткої фіксації територіальних меж дій останнього та становлення прикордонного режиму, який забезпечував цей суверенітет. Складна соціально-економічна ситуація і в ряді випадків несприятлива політична кон'юнктура заважали та заважають знайти ефективне вирішення даних проблем, які ускладнюються конфліктами між сусідніми державами, посиленням інтенсивності нелегальної транскордонної активності (тероризм та організована злочинність, наркоторгівля, інша контрабанда, неконтрольована міграція та ін.), яка загрожує національній безпеці. У цих умовах прозорість (або напівпрозорість) пострадянських кордонів відіграє неоднозначну та важливу роль. Цей феномен особливо характерний для перехідного періоду, для якого властивий процес або ліквідації внутрішніх рубежів інтеграційного утворення (наприклад ЄС) з одночасним зміцненням його зовнішніх кордонів, або, навпаки, дезінтеграція такого утворення з поступовим оформленням кордонів внутрішніх та послабленням зовнішніх (СНД). У будь-якому випадку для такого виду прикордонних зон характерними є фрагментарність прикордонного контролю, достатньо ліберальний правовий режим, який регламентує перебування громадян однієї держави на території сусідньої держави; соціокультурний фон (мова, спільна культурна спадщина тощо), завдяки якому представники суміжної держави, певною мірою, сприймаються як "свої" і т.д. Останнє створює сприятливі умови для збереження попередніх економічних, політичних, соціальних та культурних зв'язків, розвитку транскордонного співробітництва, яке, як показує досвід країн ЄС та Північної Америки, може стати важливою складовою у справі забезпечення регіональної безпеки. Однак в умовах пострадянського простору обмежена матеріальна та ресурсна база для такої співпраці суттєво зменшує її ефективність, а неузгодженість або недостатня дієвість політики забезпечення безпеки (у тому числі безпеки зовнішніх кордонів) держав СНД, посилює потреби у більш чіткій фільтрації транскордонних потоків, підштовхуючи адміністративні структури країн СНД до розробки прикордонної політики з помітним акцентом на адміністративно-силову бар'єризацію кордонів. Проблема визначення пріоритетів прикордонної політики на сучасному етапі – це, поряд з усім, проблема закладання фундаментальних зовнішньополітичних орієнтирів на тривалий період.

Роки існування СНД засвідчили, що при наявності хорошої волі та визнання життєво важливих інтересів партнерів досягти взаєморозуміння при вирішенні суперечливих питань, якими б складними вони не були, не складає проблем. До таких проблем належить і питання врегулювання кордонів між країнами-учасницями СНД. Кордони – невід'ємна ознака будь-якої держави. Вони виступають обов'язковим елементом, який сприяє формуванню державно-територіального організму. Без чітко визначених та добре захищених кордонів держава не може забезпечити своє суверенне право на організацію власної соціально-економічної системи.

Україна почала робити висновки з уроків історії. Варто зауважити, що у 20-80-х рр. XX ст. довільна зміна кордонів відбувалася майже 100 разів. Для України ситуація була особливою, оскільки протяжність неурегульованих кордонів на душу населення тут переважала загальносвітові показники. У Мінській угоді стосовно утворення СНД було закріплено положення про взаємне визнання та повагу територіальної цілісності держав-учасників Співдружності, недоторканості їх кордонів. У заяві Верховної Ради України від 20 грудня 1991 р. щодо Угоди про створення СНД відзначалося, що кордон між Україною – з одного боку, та Росією і Білорусією – з іншого, є державним кордоном України, який є недоторканим [5].

Водночас російська сторона, зокрема тодішній керівник МЗС Росії Є. Примаков висловив тезу про те, що кордони держав, які утворилися після розпаду Радянського Союзу [9], не можуть фіксуватися та гарантуватися Гельсінськими домовленостями. Цю тезу не можна було розуміти інакше, як закладення ідеологічного підґрунтя до майбутніх територіальних переділів на пострадянському просторі, нової зміни кордонів. Саме таку оцінку дали ряд керівників делегацій під час Лісабонського саміту ОБСЄ.

За таких умов визріла необхідність надання державному кордону України правового статусу. Варто зауважити, що у правовому сенсі кордон України не був оформлений не тільки з Росією, але і з Білорусією та Молдовою, хоча ці країни і не висували територіальних претензій. Хороші перспективи у правовому оформленні кордонів, здавалося відкривав Меморандум про співробітництво по охороні державних кордонів республіки Білорусь, Російської Федерації та України, підписаний керівниками держав у Москві 15 квітня 1994 р. Спільна заява підтверджувала готовність продовжити роботу щодо договірно-правового оформлення своїх державних кордонів. Однак таку готовність проявили лише Білорусь та Україна, які створили спільну делімітаційно-демаркаційну комісію, яка у 1997 р. завершила свою роботу. Результатом цього стало підписання у 1997 р. Договору про державний кордон між Україною та Республікою Білорусь [3].

Укладена у листопаді 1994 р. Угода між урядами України та Молдови про співпрацю з прикордонних питань дала можливість покласти початок делімітації українсько-молдовського кордону. Причому робота проводилася так активно, що на листопад 1996 р. із Молдовою було напрацьовано 40 договірних документів із прикордонних питань. На основі цього у Кишиневі 21-22 травня 1998 р. відбулося спільне засідання українсько-молдовської комісії по делімітації державного кордону на якому

було узгоджено 98,2% або 1180,4 км спільного кордону.

Значно складніше вирішувалося питання про делімітацію українсько-російського кордону. Україна не погоджувалася на пропозицію Росії щодо внутрішнього та зовнішнього кордонів, і тричі у 1992 р. МЗС України надсилав у зовнішньополітичне відомство Російської Федерації ноти з проектом Угоди про делімітацію українсько-російського кордону, а також пропозицію стосовно початку його правового оформлення. Російська сторона від усіх таких пропозицій ухилялася. Влітку 1992 р. російський міністр закордонних справ А.Козирєв попередив, що цілісність української території не може бути неспростованим фактом. Російський парламент 9 липня 1993 р. прийняв Постанову "Про статус міста Севастополя", у якій відзначалося, що місто повинно знаходитися у російському підпорядкуванні, оскільки при передачі Кримської області у 1954 р. із складу Росії до складу України Указ Президії Верховної Ради РРФСР у 1948 р. про безпосереднє підпорядкування Севастополя Росії не визнано таким, який втратив дію [7]. Таке рішення було однозначно оцінено як агресивний політичний акт, який суперечить нормам міжнародного права, спрямований на порушення кордонів та територіальної цілісності України. Однак, незважаючи на рішення Ради безпеки ООН, російська сторона продовжувала акцентувати на проблемах Криму, що можна розглядати не тільки як втручання у внутрішні справи України, але і як дії всупереч рішенням будапештського Меморандуму від 5 грудня 1994 р., де Росія разом зі США, Великобританією, КНР та Францією виступила гарантом територіальної цілісності та недоторканості кордонів України.

Ще у травні 1995 р. МЗС України надіслало МЗС Росії ноту з проектом Угоди про правове оформлення державного кордону. Однак Росія запропонувала державам-учасникам СНД підписати Концепцію та Договір про співпрацю по охороні кордонів держав-учасниць СНД із державами, які не входять до Співдружності [4]. Ці документи підписали Білорусь, Вірменія, Грузія, Росія, Киргизія та Таджикистан. Разом із Україною їх не підписали Азербайджан, Молдова, Туркменістан та Узбекистан. Україна і в подальшому відстоювала механізм двосторонніх угод. Стосовно кордонів, то вони повинні бути уніфіковані: не можуть у незалежних державах існувати зовнішні та внутрішні кордони, вони є рівноцінними і вимагають посиленої охорони. Лише у січні 1996 р. у Сочі відбулася зустріч делегацій прикордонних відомств України та Росії за результатами якої були підписані протоколи про спільний прикордонний та митний контроль між Україною та Росією. На літо 1998 р. обидві сторони домовилися про оформлення правового статусу акваторії Азовського моря та Керченської протоки, а на січень 2002 р. Україна повністю делімітувала сухопутний кордон з Росією, а у березні 2004 р. парламенти обох країн вступили у ратифікаційний процес відносно усіх видів кордонів між Україною та Російською Федерацією.

Проблема делімітації кордону, хоч і є скрупульозною, але порівняно недорогою. Демаркація кордону вимагає значних коштів. Так, на облаштування 1 км витрачається 40 тис. доларів. Україні потрібно для демаркації 183 млн. доларів[1]. Це, безумовно, немалі кошти, які зумовлюють велику демагогію всередині країни стосовно доцільності цих заходів. Однак "прозорість кордонів" призводить до ще більших збитків для української економіки і йдеться не про створення "залізної завіси", а наведення елементарного порядку на державних рубежах країни.

Ми вже наголошували, що на сучасному етапі лінія проведення кордонів є джерелом багато численних міждержавних суперечностей. Одним із принципів суверенної держави є чітко окреслена лінія державного кордону, яка забезпечує достатній рівень безпеки території країни. Процеси делімітації та демаркації державних кордонів, які розпочалися, у ряді випадків вступали у суперечність з інтересами суміжних держав, що власне і призводило до прикордонних конфліктів. Кожна держава у процесі вирішення подібних проблем періодично стикається із нерозумінням з боку сусідніх республік. Каменем спотикання у суперечках, які виникають досить часто стають земельні питання, водяні ресурси, інтереси прикордонних етносів тощо. Особливо яскраво це проявилося у новоутворених державах Центральної Азії. Так, на початку XXI ст. лише Туркменістан повністю завершив процес визначення державних сухопутних кордонів із сусідами по СНД, підписавши Договори про делімітацію державних кордонів з Узбекистаном (вересень 2000 р.) та Казахстаном (липень 2001 р.).

На початку XXI ст. наблизився до остаточної делімітації своїх кордонів і Казахстан. Перший Договір про делімітацію та демаркацію кордону Казахстан підписав з Туркменістаном у липні 2001 р.[2] Однак Договір вирішив проблему сухопутного кордону. Питання про розподіл Каспію залишилося відкритим, оскільки між Астаною і Ашгабадом зберігаються суттєві розбіжності, які слід вирішувати не на двосторонніх, а на багатосторонніх переговорах. Водночас, варто зауважити, що суперечності між цими двома державами, у порівнянні з позиціями інших учасників "Каспійського клубу", не досить глибокі. З іншими державами Центральної Азії, а саме з Узбекистаном та Киргизією основні питання по делімітації державних кордонів практично вирішені і залишились окремі малозначимі проблемні ділянки. До наших днів сторони узгодили та затвердили пакет документів, які стосуються обсягів робіт, матеріально-технічного забезпечення переговорів і приступили до узгодження проекту опису лінії кордону, що фактично означає початок процесу делімітації.

Таким чином, у процесі виділення державних кордонів Центральної Азії попереду знаходяться Туркменістан та Казахстан. Територіальні розбіжності між іншими державами регіону значно більш серйозні та болючі. Особливо між Узбекистаном та Киргизією, Узбекистаном та Таджикистаном, Киргизією та Таджикистаном. Кордони між ними знаходяться у Ферганській

долині, яку можна назвати джерелом напруженості всієї Центральної Азії.

За даними відділу правового регулювання міждержавних прикордонних питань при Уряді Киргизької Республіки по всьому периметру узбецько-киргизького кордону налічується 58 суперечливих ділянок. До наших днів проведена делімітація 993 км спільної киргизько-узбецького кордону, загальна протяжність якої складає 1375 км [2]. Міжурядова комісія, створена для вирішення даного питання, постійно стикається із численними труднощами у своїй роботі, які випливають із наявних взаємних протиріч. Крім того, на території Киргизії існують два узбецьких анклави – Сох і Шахімардан чисельністю до 50 тис. осіб. У свою чергу, і в Узбекистані існує киргизький анклав – село Барак. Крім того відомо, що в анклаві Сох перебувають підрозділи Збройних Сил Узбекистану, хоча у світовій практиці утримання в анклавах якої-небудь військової сили є неприпустимим.

Стосовно Киргизії та Таджикистану, то на сучасному етапі на їх кордоні також нараховується декілька десятків суперечливих ділянок, які розташовані в Лейлекському районі Ошської області, Баткенській області (Киргизія) та Ісфарінському районі Худжанської області і Джергетальському районі (Таджикистан). Процес делімітації кордонів між цими двома державами перебуває на самій ранній стадії свого розвитку. З 2006-2007 рр. розпочалася робота з практичного опису лінії державного кордону. Необхідно відзначити, що на території Киргизії перебуває порівняно невелика ділянка землі, яка відноситься до Таджикистану – анклав Порух з населенням приблизно 20 тис. осіб.

Ще більш складними та затяжними є узбецько-таджицькі територіальні суперечності. Розселення етнічних груп таджиків і узбеків практично на 50% не відповідає кордонам і географічному становищу національних держав – Республіки Узбекистан та Республіки Таджикистан. Це, відповідно, створює підґрунтя для численних суперечностей, як міжетнічних, так і міждержавних.

Таким чином, на сучасному етапі очевидно, що Ферганська долина є одним із найбільш проблематичних регіонів, де переплітаються інтереси трьох держав. Заходи трьох республік по створенню шлагбаумів та встановлення постів створили чимало труднощів для місцевого населення. У результаті чого, були ускладнені не тільки звичні комунікаційні зв'язки у рамках цієї традиційно єдиної господарсько-культурної області, але і виникли труднощі у сполученні в межах однієї держави. Виникла проблема транспортної ізольованості за рахунок необдумано проведеної лінії державного кордону. Зокрема, проблеми по перетину державного кордону виникають при поїдках з Ошської області у Баткенську область Киргизії або із таджицького м. Худжант у м. Душанбе. В обох випадках місцевим громадянам доводиться перетинати державні кордони Узбекистану. Прагнення республіканської влади політично "роз'єднати" Ферганську долину значно дестабілізувало ситуацію. Етнічні, релігійні та інші прикордонні проблеми, які виникають, не можуть не відобразитися на взаєминах сусідніх держав. Зокрема, узбецька влада, у зв'язку з періодичними вторгненнями на територію республіки екстремістських утворень, звинувачували офіційне керівництво сусідніх держав у недієздатності контролювати ситуацію у прикордонних районах своїх держав. Тому з метою державної безпеки деякі ділянки прикордонної смуги мінувалися, що створювало додаткові незручності для місцевого населення.

Отже, все вище сказане свідчить про те, що на просторах СНД досить мало "безпроблемних" кордонів. Більшість же кордонів між державами Співдружності мають проблеми різноманітного характеру. Загальним для них є те, що прикордонні суперечності та розбіжності виникли не на пустому місці, а мають історичні корені, зокрема утворення Радянського Союзу як конгломерату різних національних та етнічних утворень, відмінних за своїми історичними, культурними, релігійними та іншими ознаками. Процес суверенізації колишніх союзних республік, який розпочався після розпаду СРСР, супроводжувався проявом надмірної політичної амбіційності нових незалежних держав. Одним із проявів цієї тенденції стало висунення територіальних та прикордонних претензій і вимог до своїх сусідів. Як правило, такі претензії не були частиною державної політики, а представляли та й представляють лише вираження націоналістичних почуттів деяких радикальних організацій та рухів. Водночас, у тих випадках, коли вимоги територіального перерозподілу переходять на офіційний рівень і стають предметом відповідних заяв та актів державних осіб, можливість їх переростання у конфліктну ситуацію з усіма можливими негативними наслідками для регіональної та міжнародної стабільності і безпеки стають цілком реальними.

Таким чином, територіальна та прикордонна проблеми є на сучасному етапі найбільш актуальними у взаєминах республік колишнього СРСР, а нині незалежних держав. Суперечності і розбіжності, які виникають у цьому питанні, не сприяють виробленню загальних підходів держав регіону на виклики сучасності. Загалом, на даний час можна спостерігати розвиток тих процесів, особливо у Центральній Азії, які швидше сприяють дезінтеграції і породжують ряд проблем міждержавного характеру. На даному етапі розвитку держав Співдружності незалежних держав цей регіон не можна сприймати як щось єдине та неподільне. На даний час реалії інтеграції такі, що з кожним роком спостерігається збільшення розриву між державами СНД і цей паралельний процес триває незалежно від численних заяв керівників цих держав про регіональну солідарність та інтеграцію.

Джерела та література

1. Геополітика: Україна в міжнародних відносинах. – Режим доступу: http://www.readbookz.com/books/183.html; ***2***. Джусупов Б. Проблемы делимитации и демаркации государственных границ в Центральной Азии как фактор дезинтеграции. – Режим доступу: http://www.easttime.ru/reganalitic/1/33.html; ***3***. Договір між Україною та Республікою Білорусь про державний кордон. – Режим доступу: http://www.uazakon.com/document/spart82/inx82433.htm; ***4***. Договір про співробітництво в охороні кордонів держав -

учасниць Співдружності Незалежних Держав з державами, що не входять до Співдружності від 26 травня 1995 року. – Режим доступу: http://www.minjust.gov.ua/0/55; ***5***. Історія членства України в СНД. – Режим доступу: http://www.minjust.gov.ua/0/55; ***6***. Омаров М.Н. Центральная Азия: распахнётся ли ящик Пандоры? – Режим доступу: http://www.easttime.ru/analitic/1/138.html; ***7***. Постанова ВР РФ "Про статус міста Севастополя" // Політика і час. – 1993. – № 8. – С. 78; ***8***. Постсоветское пространство: уходящая реальность. – Режим доступу: http://www.polit.ru/research/2007/03/14/2017.html; ***9***. Федоров Ю.Е. Балтийский узел. – Режим доступу: http://www.inion.ru/product/eurosec/st2vp4.htm/.

Garat R.

The problem of the borders in Commonwealth of Independent States

In the article an author put itself for a purpose to analyze the problem of scopes in the newly independent States and describe the basic ways of its decision. An author asserts that the special value is acquired by the question of safety of new boundary territories each of the new states..

Key words: independent States, demarcation, integration.

УДК:327:339(477)

© Вячеслав Теутуляк *(Чернівці)*

ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК НАПРЯМ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

У статті аналізується поняття "транскордонне співробітництво", визначається місце транскордонного співробітництва в регіонально-територіальному розвитку, робиться спроба визначити форми транскордонного співробітництва.

Ключові слова: *транскордонне співробітництво, регіональний розвиток, прикордонні території, Єврорегіон, територіальна громада.*

Сучасна концепція політики регіонального розвитку, яка є домінуючою в країнах ЄС, ґрунтується на розумінні того, що вона (ця політика) здебільшого має орієнтуватися на створення умов для мобілізації місцевого потенціалу і ресурсів, посилення конкурентоспроможності регіонів. Ця теза набуває особливої актуальності, коли мова заходить про прикордонні регіони, які є віддаленими від великих адміністративних, фінансових, ділових, наукових, культурних центрів своїх країн. Адже поняття "периферійний" і "відсталий" у багатьох випадках стали сприйматися майже як синоніми. Тож сьогодні концепція розвитку прикордонних регіонів Європи, що розглядається крізь призму транскордонного співробітництва, полягає в тому, щоб можливі негативні риси периферійності перетворити на переваги.

Що ж включає в себе поняття "транскордонне співробітництво"? В прийнятому 24 червня 2004 року Законі України "Про транскордонне співробітництво" констатується, що воно передбачає "…спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади України та територіальними громадами, відповідними органами влади інших держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством" [1].

У цьому контексті місце транскордонного співробітництва в регіонально-територіальному розвитку визначається його здатністю до мобілізації та ефективного використання існуючого потенціалу прикордонних регіонів і територій, а також до оптимального поєднання можливостей та ресурсів прикордонних регіонів і територій країн, що межують, з метою розв'язання спільних проблем та вирішення завдань різногалузевого розвитку в межах транскордонних регіонів [17, с. 94]. Все це обумовлює актуальність обраної теми наукової розвідки.

Потрібно також зауважити, що дана проблема привертає все більшу увагу в науковому плані як в Україні, так і поза її межами. Актуальність та рівень наукової розробки теми сприяли визначенню *мети*, яка передбачає розкриття сутності транскордонного співробітництва в контексті регіональної політики України.

Поставлена мета обумовлює вирішення наступних завдань:

- аналіз поняття "транскордонне співробітництво";
- визначення форм транскордонного співробітництва;
- характеристика єврорегіонів на кордонах України;
- оцінка проблем, перспектив та ролі транскордонного співробітництва.

В Україні транскордонне співробітництво сьогодні розглядається у двох площинах: по-перше, як інструмент розвитку прикордонних територій і по-друге, як чинник реалізації її євроінтеграційних прагнень [11, с. 14-15].

Транскордонне співробітництво прикордонних областей України і сусідніх країн умовно можна розділити на два напрямки:

1) транскордонне співробітництво, що відбувається на кордоні України з ЄС, а особливо з його новими членами;

2) транскордонне співробітництво у так званому новому прикордонні, яке деякі українські дослідники визначають як сукупність історичних і новоутворених соціальних та економічних зв'язків уздовж кордонів колишніх радянських республік, зокрема України з Росією, Білорусю й Молдовою [16, с. 35].

Різними є також завдання для кожного із зазначених напрямків. Головним завданням співробітництва на кордоні з новими членами ЄС є подолання наслідків втілення за радянських часів концепції кордону як лінії розподілу і посилення його контактної функції, що, серед іншого, передбачає недопущення проведення нових розмежувальних ліній після розширення ЄС у травні 2004 р. та січні 2007 р.

Сьогодні транскордонне співробітництво в обох напрямках стикається з новими викликами, що становлять загрозу безпеці на кордонах України, а саме: нелегальна міграція, торгівля людьми, контрабанда, найнебезпечнішими видами якої вважається перевезення наркотиків і зброї [14, с. 94].

Особливістю розвитку транскордонного співробітництва на кордонах України є високий рівень інституалізації. Насамперед це стосується південно-західного кордону нашої держави, де співробітництво здійснюється в межах чотирьох